

De Vlaams Bouwmeester, meer dan de Open Oproep

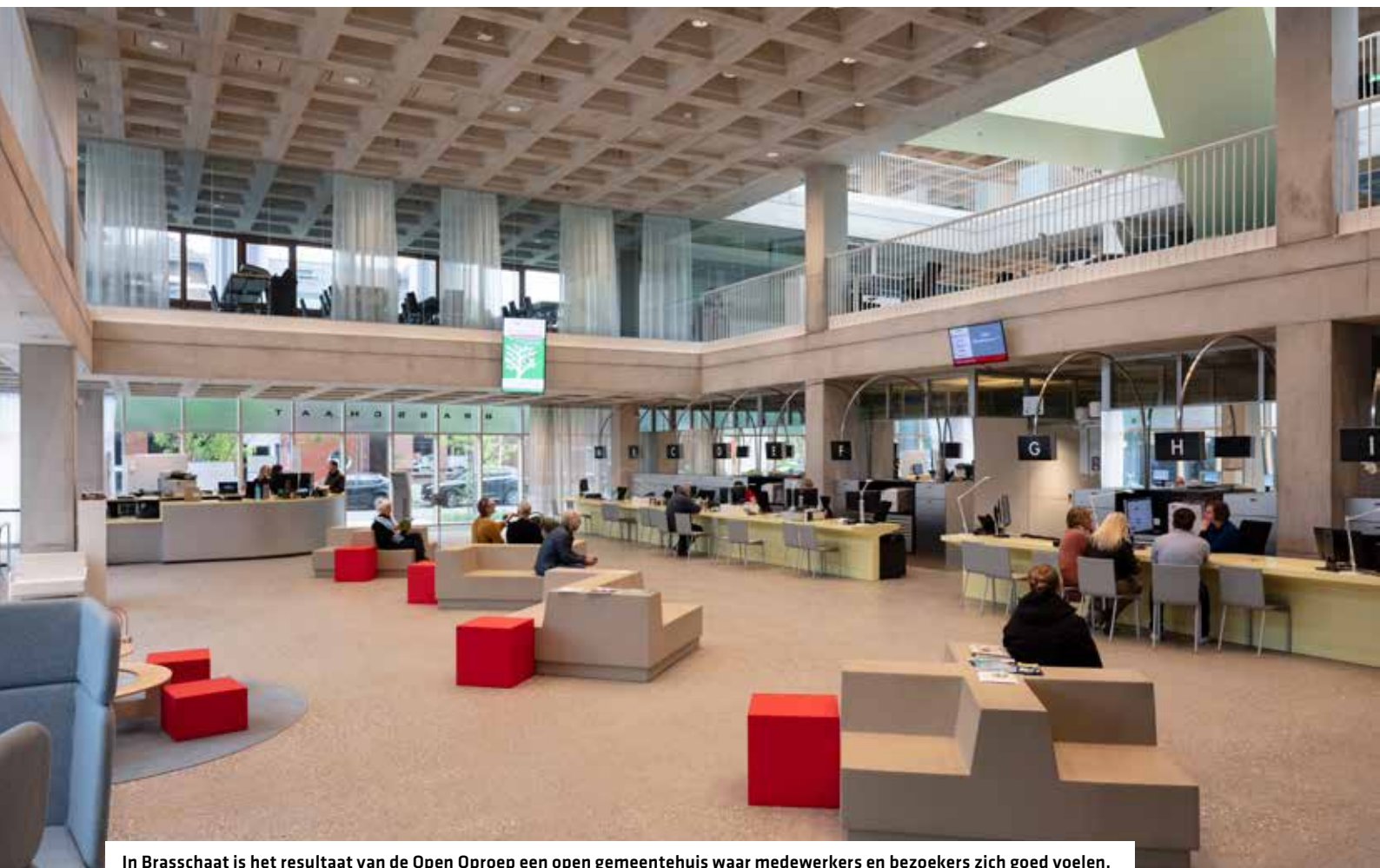
Het Team Vlaams Bouwmeester vierde onlangs zijn twintigjarige bestaan. De procedure van de Open Oproep is publieke opdrachtgevers vertrouwd. De voorbije twee decennia hebben de opeenvolgende bouwmeesters nog andere instrumenten in het leven geroepen. Van Open Oproep tot Bouwmeesterscan, de gemeenten maken er graag gebruik van.

De eerste Vlaams Bouwmeester Bob Van Reeth lanceerde twintig jaar geleden de Open Oproep. Sindsdien worden twee keer per jaar publieke projecten gebundeld in een Open Oproep, een mededingingsprocedure met onderhandeling voor infrastructuur, landschap, stedenbouw

en bouwkunde. Annelies Augustyns van het Team Vlaams Bouwmeester: 'De Open Oproep brengt goed opdrachtgeverschap en goed ontwerp samen. In twee decennia heeft het instrument een patrimonium van een 300-tal fraaie realisaties opgeleverd.'

De Open Oproep, de klassieker

Heel veel Vlaamse gemeenten hebben intussen ervaring met de Open Oproep. Een ervan is Brasschaat. 'Voor de bouw van een nieuw administratief centrum hebben we gebruik gemaakt van de procedure,' zegt beleidsmanager plaatsgebonden zaken Jan Moe-

In Brasschaat is het resultaat van de Open Oproep een open gemeentehuis waar medewerkers en bezoekers zich goed voelen.

Voor het centrum van de gemeente Puurs tekenden Delva Landscape Architects het masterplan 'De Tuinen van Puurs'.

reels. 'Het grote pluspunt is dat vijf ontwerpbureaus een visie hebben gegeven op het toekomstige gebouw. Iedereen in de uitgebreide jury, waarvan ook ambtenaren en beleidsmensen deel uitmaakten, heeft mee kunnen kiezen voor een van de vijf concepten. Daardoor was het vertrouwen tussen opdrachtgever en ontwerper van bij het begin zeer groot. Het resultaat is een open gebouw waar medewerkers en bezoekers zich zeer goed voelen. Het proces verliep vlot, we hebben de vooropgestelde timing en budgetten kunnen respecteren.'

Ook Puurs heeft al veel ervaring met de Open Oproep. Toen de gemeente toe was aan een masterplan voor haar centrum was het logisch hiervoor gebruik te maken van dezelfde procedure. Expert planologie Martine Dholander: 'We wilden een coherente visie waaraan we individuele vragen van ontwikkelaars konden toetsen. Het vertrekpunt van het masterplan is een groene publieke ruimte die uitnodigt tot ontmoeting. Het masterplan De Tuinen van Puurs tekent daar de krijtlijnen van uit. Elk verdichtingsproject in het centrum moet eerst spreken over welke collectieve, semicollectieve of private tuin het toevoegt aan het bestaande groene netwerk en dan pas over de bouwhoogtes. Zo kan een tuinennetwerk groeien dat aansluit bij de historisch belangrijke kerk-, klooster- en pastorietaan. Ook de te realiseren bouwprogramma's maken deel uit van het masterplan. Intussen zijn er al enkele projecten uitgevoerd, zoals het nieuwe cultuurcentrum met groene ruimte, de komende jaren staan er nog verschillende op de planning.'

Voor projecten die te klein zijn voor een Open Oproep kan een opdrachtgever een oproep aan geïnteresseerden doen. Via een eenvoudige melding in

de nieuwsbrief van de Vlaams Bouwmeester wordt dan op zoek gegaan naar geïnteresseerde architecten.

De Meesterproef voor jong talent

De Meesterproef geeft jonge, pas afgestudeerde architecten toegang tot publieke opdrachten en zet publieke opdrachtgevers ertoe aan jonge talenten een kans te geven.

Annelies Augustyns: 'Het zijn veeleer kleine projecten die worden toegewezen via een onderhandeling zonder bekendmaking. De Vlaams Bouwmeester levert ondersteuning en begeleiding. Soms gaat het over specifieke projecten in steden en gemeenten, soms draait de Meesterproef rond een thema. Nu loopt er bijvoorbeeld een Meesterproef over sociaal wonen, met tien projecten van verschillende huisvestingsmaatschappijen.'

De stad Genk maakte gebruik van de Meesterproef voor het herbestemingsonderzoek van de Slagmolen, een oude Kempische boerderij met watermolen. 'Het gebouw ligt aan het Natura 2000-gebied De Maten en de Stiemervallei waarvoor we een masterplan aan het ontwikkelen zijn. Het is ook belangrijk voor het sociale weefsel in de buurt,' verduidelijkt Katrien Van De Sijpe, afdelingshoofd milieu en duurzame ontwikkeling van de stad. 'We hebben een heel interessant traject gelopen met een jonge ontwerpster. Een kunstenaar bracht het herwaarderen van het gebouw in beeld, onder andere met een tentoonstelling op C-Mine. We hebben ook een interessante brain-

storming gehad met ondernemers, met het oog op de uitbating van het gebouw. De visie en het wensbeeld voor de Slagmolen en de link met de Stiemervallei zijn dankzij de Meesterproef veel duidelijker geworden. De betrokkenheid van de buurt en het verenigingsleven zijn belangrijke elementen in de toekomstvisie. Hiermee kunnen we nu verder.'

De Meesterproef geeft jonge, pas afgestudeerde architecten toegang tot publieke opdrachten en zet publieke opdrachtgevers ertoe aan jonge talenten een kans te geven.

Pilotprojecten zetten thema's op de agenda

Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen riep de pilotprojecten in het leven. Pilotprojecten worden opgezet rond actuele en urgente thema's. Zo waren er de voorbije jaren onder meer pilotprojecten Collectief wonen, Onzichtbare zorg, Studenten maken stad, Productief landschap. Annelies Augustyns: 'Met dit instrument

willen we grensverleggende projecten realiseren en opdrachtgevers begeleiden in dat proces. Via een oproep worden projecten geselecteerd. Opdrachtgevers worden vervolgens ondersteund door experts. Aan vijf ontwerpteams wordt gevraagd een eerste schetsontwerp te maken.'

De stad Oostende schreef in op Productief landschap. 'Via de Open Oproep hadden we eerder al een visie en ontwikkelingsstrategie opgesteld voor de groene ruimtes rond de stad. Daaruit kwamen drie deelprojecten naar voren. Een ervan was een landbouwpark. We hadden ons huiswerk gemaakt, er was budget en we wilden van start gaan. De pilotprojecten Productief landschap kwamen als geroe-

Tuin van Steene
Het Oostendse
landbouwpark
combineert
landbouw
met recreatie,
natuur en
waterbuffering.

Eli Devriendt:
'De pilotprojecten
Productief landschap
kwamen als geroepen.
Alleen hadden we het
hele traject van ons
landbouwpark met zeer
veel verschillende partners
– eigenaars, landbouwers,
omwonenden, scholen,
winkels – niet aangekund.'

pen,' zegt landschapsarchitect Eli Devriendt van de directie openbaar domein. 'Daardoor konden we met de steun van de Vlaams Bouwmeester twee projectregisseurs in de arm nemen. Alleen hadden we het hele traject met zeer veel verschillende partners – eigenaars, landbouwers, omwonenden, scholen, winkels – niet aangekund. Het resultaat is een kaderplan voor de ontwikkeling van een voedselpark van 35 hectare, waarvan 16 hectare stadseigendom, dat verschillende functies vervult. Het moet een hedendaags stadspark worden, waarin landbouw en voedselproductie de belangrijkste functies zijn, naast recreatie, natuur, waterbuffering, biodiversiteit. Intussen zijn drie fases toegewezen en is het landbouwpark in volle ontwikkeling.'

Advies op maat

Niet elk project past in een van de bovenstaande instrumenten. Een project met een zekere complexiteit dat een haalbaarheidsstudie of ontwerpend onderzoek vraagt, kan ook aan de Vlaams Bouwmeester worden voorgelegd voor advies op maat. De gemeente Beerse heeft een advies op maat gevraagd voor haar gehucht Den Hout. Algemeen directeur Tinneke Claeys: 'Den Hout telt veel eengezinswoningen en villa's, heeft een kerk, een parochiecentrum, een supermarkt, enkele winkeltjes, maar de publieke ruimte is ondermaats. De geplande verkoop van de pastorie en even later ook van een groot bedrijf in bouwmaterialen opende plots mogelijkheden om werk te maken van een toekomstvisie voor het centrum van Den Hout. Ook de kerkfabriek die een groot terrein heeft naast

de kerk, was geïnteresseerd om mee na te denken. Via de Participatiemaatschappij Vlaanderen kwamen we bij de Bouwmeester terecht voor advies op maat. Hij hielp ons bij het zoeken van een masterplanner, ondersteunde het participatietraject met de buurt en kwam zijn visie uiteenzetten. Het was een zeer interessant en waardevol traject, maar uiteindelijk heeft het masterplan geen groen licht gekregen van de inwoners van Den Hout. Het bureau werkt nu aan een aangepast masterplan.'

Het Bouwmeesterlabel, oproep voor onderzoeksvragen

Het Bouwmeesterlabel is een klein, licht instrument, een oproep naar ideeën, onderzoeksvragen die met de steun van de Vlaams Bouwmeester en het Vlaams Architectuurinstituut verder kunnen worden uitgewerkt. Het resultaat van die oefening resulteert in een debat en een kleine tentoonstelling. Een voorbeeld was het onderzoeken of een collectieve aankoop van de Antwerpse Oudaan door burgers mogelijk zou zijn en hoe dat dan zou kunnen. Ook Pool is Cool, dat inzet op openluchtwemmen, heeft het label gewonnen. Dat heeft geleid tot de bouw van publieke zwembaden in Brussel. Evengoed heeft een architectengroep onderzoek gedaan naar de effecten van ontharding. Een ander onderzoek ging over de herbestemming van ondergrondse parkeergarages in stadscentra.

De herbestemming van kerken

De herbestemming van kerken, een samenwerkingsproject tussen de Vlaams Bouwmeester en de VVSG, is opgestart in

Het masterplan Den Hout was een zeer waardevol traject voor Beerse maar de bewoners hebben er geen groen licht voor gegeven. Nu wordt een nieuw plan opgemaakt.

2015. Er zijn architectenteams aangesteld om de herbestemming van leegstaande kerken te onderzoeken. Vaak gaat het om beschermd erfgoed, meestal heeft de kerk een symbolische en emotionele waarde voor de gemeente en gemeenschap. Het onderwerp is in *Lokaal* al regelmatig aan bod gekomen. Denk aan de herbestemming van de kerk van Bossuit, een deelgemeente van Avelgem. Of aan de wekelijkse boerenmarkt in de Roeselaarse Sint-Amandskerk.

De Bouwmeesterscan, een externe blik op de gemeente

De Bouwmeesterscan is een nieuw instrument voor lokale besturen die werk willen maken van duurzaam en beter ruimtegebruik. Annelies Augustyns: 'De scan brengt ruimtelijke en beleidsmatige sterktes en zwaktes van de gemeente in kaart en presenteert een concrete agenda van projecten. Hij biedt een externe blik op verschillende thema's: open ruimte, kernversterking en verdichting, mobiliteit en energie, regelgeving en publiek ondernemerschap. De scan is ook een manier om in de gemeente het debat op gang te brengen, elke gemeente maakt er een eigen traject van. Via een raamcontract zijn vijf onafhankelijke onderzoeksteams aangesteld voor het uitvoeren van de scans. In 21 gemeenten is dat intussen gebeurd, 33 gemeenten staan op de planning.' In Sint-Martens-Latem is de Bouwmeesterscan net afgerond. 'Een positieve ervaring,' zegt afdelingshoofd grondgebiedszaken Peter Van Herp. 'Een scan is een kans, maar houdt natuurlijk ook een risico in, want je laat een extern consultant –

in ons geval een Nederlands studie bureau – kijken naar de gemeente en de ruimtelijke kwaliteit, en dus ook wel naar het lokale ruimtelijke beleid van de voorbije jaren en decennia. Het gemeentebestuur wilde vooral onderzoeken welke positie Sint-Martens-Latem kan innemen in het brede verhaal van de Vlaams Bouwmeester over verdichting en vergroening. De scan heeft enkele interessante inzichten opgeleverd. De gemeente heeft al langer een visie op de verhouding tussen bebouwing en hoogstammig groen in ons woonpark. Het studie bureau stelt voor die visie door te trekken naar de hele gemeente om het groene karakter te behouden. Verder wil het bestuur niet verdichten in het woonpark – grote kavels moeten daar mogelijk blijven – en ook niet in de kern, als dit tot een schaalbreuk met de bestaande gebouwen zou leiden. De scan stelt voor om op bepaalde plaatsen aan de Kortrijksesteenweg te verdichten. De voorbije tien jaar hebben baanwinkels en kantoren daar het wonen verdrongen. Op termijn zouden we dat er weer kunnen versterken en misschien ook hoger kunnen bouwen. Op lange termijn zou de steenweg misschien een groene boulevard kunnen worden. Het aansnijden van open ruimte, zoals de ontwikkeling van de wijk Hoog Latem ten zuiden van de N43, is in de visie van de Bouwmeesterscan achterhaald.' De scan staat binnenkort op de agenda van de Latemse gemeenteraad. Krijgt hij daar groen licht, dan wordt er werk gemaakt van een vertaling in het gemeentelijk beleidsplan. ■

BART VAN MOERKERKE IS REDACTEUR VAN LOKAAL

Annelies Augustyns:
'De Bouwmeesterscan brengt ruimtelijke en beleidsmatige sterktes en zwaktes van de gemeente in kaart en presenteert een concrete agenda van projecten. Hij biedt een externe blik op verschillende thema's en is ook een manier om in de gemeente het debat op gang te brengen.'